

A Comparative Study of Crime of Money Laundering under Islamic Jurisprudence, Iranian Law and International Instruments

Masoud Heidari¹

Received: 26/06/2017; Accepted: 03/07/2018

Abstract

Money laundering is a phenomenon that has been introduced to the world as an organized and transnational crime in recent decades. Resorting the international conventions in this field, the Iranian legislator through adopting the Anti Money-Laundering Act in February 2008, maintained a comprehensive criminal policy as to confronting it. In a simple definition, money laundering is defined as the operation carried out by the perpetrators of crimes in order to legitimate their illegal financial conducts resulting from committing the offences. As with jurisprudential foundations, many ayahs, narrations and jurisprudential rules could be referred to. This crime is a secondary one that means deliberate concealment of the nature and origin of the properties attained from commitment of such offences. The high rate of money laundering at global level, its organized and transnational character and lack of certain victim, have increased the significance of criminalizing this phenomenon in the world as well as in Iran. To this end, a bill is being adopted for combating money laundering in Iran that its final legislative phases has not been passed up to date. There exist numerous international and regional instruments on money laundering most significant of which are 1988 Vienna Convention, 1990 Council of Europe Convention, 1991 European Directive, 2000 Palermo Convention, and 2003 Anti-Corruption Convention. The goal of enactment of these instruments is to making the operation of money laundering an expensive endeavor in order to tighten its field as much as possible. In spite of the partial non-compliance of the legislator in Islamic Republic of Iran' with international practice as regards physical behaviors of money laundering, through an accurate interpretation of the Anti Money-Laundering Act, this conclusion is appeared that there is no difference as to money laundering in Iran and international practice in terms of its conditions and circumstances.

KeyWords: Money Laundering, Crime, Iranian Law, International Instruments, Islamic Jurisprudence.

1. Assistant Professor Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Humanities and Law, Islamic Azad University, Isfahan (Khorasgan) Branch; Email: masoud_heidari2@yahoo.com

بررسی تطبیقی جرم پولشویی در فقہ، حقوق ایران و اسناد بین‌المللی

تاریخ دریافت ۹۶/۰۴/۰۵ - تاریخ پذیرش ۹۷/۰۴/۱۲ مسعود حیدری^۱

چکیده

پولشویی پدیده‌ای است که به عنوان جرمی سازمان‌یافته و فراملی در دهه‌های اخیر در اسناد و برنامه‌های بین‌المللی به دنیا معرفی شده است. قانون‌گذار ایران نیز، با تأسی از کنوانسیون‌های بین‌المللی در این زمینه، در بهمن‌ماه ۱۳۸۶ با تصویب قانون مبارزه با پولشویی به اتخاذ سیاست جنایی منسجم در جهت رویارویی با آن دست زد. در یک تعریف ساده پولشویی عبارت است از عملیاتی که توسط مرتکبان جرائم، برای مشروع جلوه دادن درآمدهای نامشروع حاصل از ارتکاب جرم انجام می‌گیرد. برای مبانی فقهی جرم انگاری پولشویی می‌توان به آیات، روایات و قواعد فقهی متعددی اشاره کرد. این جرم یک جرم ثانویه و به معنای مخفی کردن آگاهانه ماهیت و منشأ نامشروع اموال حاصل از ارتکاب این جرایم است. میزان بالای پولشویی در جهان، خصوصیات سازمان‌یافتگی و فراملی بودن و بدون بزه‌دیده بودن این جرم، ضرورت جرم انگاری این پدیده را در دنیا و همچنین ایران بیشتر کرده و به همین جهت نیز در ایران لایحه‌ای در خصوص مبارزه با پولشویی به تصویب رسید که هنوز مراحل نهایی قانون‌گذاری را طی نکرده است. اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای متعددی در خصوص پولشویی به تصویب رسیده‌اند که برخی از مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از کنوانسیون وین ۱۹۸۸، کنوانسیون شورای اروپا ۱۹۹۰، دستورالعمل اروپایی ۱۹۹۱، کنوانسیون پالرمو در سال ۲۰۰۰ و کنوانسیون مبارزه با فساد مالی سال ۲۰۰۳. هدف از وضع این اسناد این است که تا جایی که ممکن است عرصه بر پولشویان تنگ شود و هزینه عملیات پولشویی برای آن‌ها بالا رود. اما علی‌رغم آنکه مقنن جمهوری اسلامی ایران، در مقرر کردن رفتارهای فیزیکی جرم پولشویی تا اندازه‌ای از رویه بین‌المللی فاصله گرفته است؛ با تفسیر صحیح قانون مبارزه با پولشویی این نتیجه به دست می‌آید که جرم پولشویی در ایران و رویه بین‌المللی از حیث شرایط و اوضاع و احوال تفاوتی ندارد.

واژگان کلیدی: پولشویی، جرم، حقوق ایران، اسناد بین‌المللی، فقه.

۱ استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)؛ رایانامه: masoud_heidari2@yahoo.com

مقدمه

یکی از مسائل پیچیده و ناگوار فعلی که توجه بسیاری از محققین، جامعه شناسان، جرم شناسان و روانشناسان و متخصصین امر را به خود معطوف داشته موضوع مجرم و جرم است که روزه‌روز هم گسترش بیشتری می‌یابد. آمارهای انتشار یافته نشان می‌دهد که علیرغم بهبود وضع زندگی و معیشتی و علیرغم ازدیاد سریع مؤسسات و خدمات اجتماعی اکثر کشورهای جهان جرائم ارتكابی با سرعت و آهنگ بیشتری افزایش می‌یابد. بدون تردید از روزی که بشر خود را شناخته و با دیگر هم‌نوعانش به یک زندگی اجتماعی پرداخته است همواره پای خواهش‌های نفسانی به میان آمده و جرم و جنایت نیز وجود داشته است لذا مفهوم بزه قدمتی به درازای عمر بشر دارد و با گذشت قرون و اعصار هم نه تنها از بین نرفته بلکه به موازات تشکیل جوامع انسانی و پیچیده‌تر شدن روابط و تعامل افراد و گروه‌های انسانی با یکدیگر بزه نیز اشکال تازه و جدید و بعضاً پیچیده‌ای به خود گرفته است. امروزه با جهانی شدن اقتصاد و توسعه روابط بین فرهنگی بستر مناسبی برای رشد و گسترش فراهم آمده است بطوریکه امروزه جنایات سازمان یافته در اشکال مختلف از جمله قاچاق مواد مخدر، قاچاق تسلیحات قاچاق اعضای بدن انسان، قاچاق مواد رادیواکتیو، قاچاق مهاجران، ارتشاء، تطهیر درآمدهای ناشی از ارتكاب جنایات سازمان یافته و حتی تروریسم به وجود آمده است و نگرانی و دغدغه‌های زیادی در برخی ممالک ایجاد شده است و توجه دست‌اندرکاران مبارزه با جرایم سازمان یافته به عواید و سودهای ناشی از آن‌ها معطوف شده و در راستای برخورد با این نوع عواید و دارایی‌ها، کشف، ضبط و مصادره این اموال در هر مکان و به هر شکل و ماهیتی که تغییر یافته باشند مورد توجه قانون‌گذاران قرار گرفته است.

از سوی دیگر چون دارندگان این گونه اموال سعی می‌نمایند با انجام اعمال مادی و اعتباری صورتی قانونی به این اموال ماهیتا غیرقانونی ببخشند بنابراین لازم است که این اعمال مجرمانه تلقی شده و ممنوع گردند.

هدف غایی این گروه‌ها تحصیل نفع مالی و مادی است به گونه‌ای که ارتکاب جرم به یک صنعت و تجارت تبدیل شده و درآمد حاصل از آن از درآمد بسیاری مشاغل پر درآمد هم بیشتر است. اما با کسب این درآمدها و منافع، زنجیره‌ی ارتکاب جرم کامل نمی‌شود و تکمیل آن نیاز به حفظ این درآمدها و بهره‌جویی از آن دارد به نحوی که ماهیت مجرمانه‌ی آن کشف نشود تا علاوه بر جلوگیری از توقیف مال توسط مقامات قضایی و انتظامی، وقوع جرم مبنا نیز کشف نشود، شخص مجرم شناخته نشود و تحت تعقیب قرار نگیرد. در این زمان است که مسئله شست و شوی عواید حاصل از این جرایم مطرح می‌شود.

بنابراین (پول‌شویی) پدیده‌ای است ناهمگون با اجتماع و اقتصاد و از نظر اقتصادی مضر. پول‌شویی یکی از شریان‌های تجارت مجرمانه در جهان تلقی می‌شود؛ زیرا ناشی از فعالیت‌های اقتصادی ناسالم بوده و نقش اساسی آن ترغیب یا تسهیل فعالیت بزهکاران یا تقویت جرایم سازمان‌یافته است این پدیده تهدیدی جدی علیه اقتصاد ملی و جهانی محسوب شده و سبب می‌گردد فعالیت اقتصاد خصوصی، تعاونی، دولتی از مسیر اصلی خود خارج شود و به یک شریان ناصحیح بدل گردد.

آنچه ضرورت انجام چنین تحقیقی را ایجاب می‌نماید عبارتند از:

تازگی و جدیدالورود بودن جرم موضوع تحقیق در حقوق کیفری ایران
عوارض و خطرات وخیمی که این جرم بر امنیت و ثبات اقتصادی و اجتماعی و اقتصاد جهان وارد می‌آورد.

ضرورت آشناسازی دست‌اندرکاران و دستگاه‌های مبارزه با جرم و فساد با پدیده پول‌شویی و راهکارهای فنی و حقوقی جهت مبارزه با این پدیده

بررسی تطبیقی جرم پول‌شویی در حقوق ایران و اندکسینا

۱. پول شویی

۱-۱. مفهوم و آثار پول شویی

برخی معتقدند که ریشه اصطلاح پول شویی به مالکیت مافیا بر شبکه‌ای از رختشوی خانه‌های ماشینی در ایالات متحده دهه ۱۹۳۰ برمی‌گردد. در این سال‌ها، گانگسترها فعالیتی گسترده در برخی مراکز آمریکا همچون نیویورک داشتند. آن‌ها از راه اخاذی، فحشا، قمار و قاچاق مشروبات الکلی پول‌های کلانی به دست آورده و لازم بود که صورتی مشروع و قانونی به این پول‌ها بدهند. یک راه برای این کار، خرید و به راه انداختن کسب‌وکارهای به ظاهر مشروع و آمیختن درآمدهای غیرقانونی‌شان با درآمدهای مشروع بود که از این فعالیت‌ها به دست می‌آمد.

رختشوی خانه‌ها از جمله کسب‌وکارهای نقدی بود که خرید آن‌ها برای پولشویانی مانند آل کاپون مزیتی انکارناپذیر داشت. در این روند مثل یک ماشین لباسشویی که چرک و کثافات را از لباس‌ها جدا می‌کند، عمل کرده و با جدا کردن کثافت‌های ناشی از جرم، از پول یا هر مال دیگری از جرم، آن را پاک می‌کند. واژه پول‌شویی از همان زمان در آمریکا بر سر زبان‌ها افتاده است. البته برخی نیز شیوع این واژه را از هنگام ماجرای واترگیت در اواسط دهه هفتاد در زمان ریاست جمهوری نیکسون در آمریکا دانسته و از لحاظ حقوقی نیز آغاز استفاده از آن را به یک دعوی آمریکایی در سال ۱۹۸۲ مرتبط کرده‌اند (میر محمدصادقی، ۱۳۸۲: ۹۲).

موضوع جرم پول‌شویی آن عواید مجرمانه‌ای است که رفتار مرتکب بر روی آن واقع می‌شود تا جرم منشأ از دید مأموران مخفی بماند و نیز آن عواید مشروع جلوه کند. با اینکه در وهله نخست، پول‌شویی یک جرم مالی است، می‌تواند به عنوان یک جرم اقتصادی مشمول جرایم علیه امنیت اقتصادی جامعه تلقی شود. پول‌شویی سازمان‌یافته و فراملی، این ایده را تقویت می‌کند، زیرا در برخی موارد، پول‌شویی چنان اهمیت پیدا می‌کند که می‌تواند تهدیدی جدی علیه امنیت اقتصادی یک جامعه محسوب شود (زارع، ۱۳۹۰: ۲۲).

ماده (۳) قانون مبارزه با پول‌شویی ایران موضوع جرم پول‌شویی را که بر اساس کنوانسیون‌های بین‌المللی وین (۱۹۹۸)، پالمو^۱ (۲۰۰۰) و مریدا^۲ (۲۰۰۳) به ترتیب در مواد (۳، ۶ و ۲۳) عواید ناشی از جرم دانسته‌اند، منحصر در مال قلمداد کرده، حال آنکه عواید معنای عامی دارد. این نحوه بیان قانون‌گذار ایران در توصیف موضوع جرم پول‌شویی ابهام دارد و این مسئله اولاً زمینه شکل‌گیری تفاسیر متعدد و بعضاً ناروا را فراهم می‌کند و ثانیاً با این رویه، ماده (۳) مذکور راه مفری برای مجرمان پول‌شویی پیش‌بینی کرده است.

ماده (۲) قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب ۲ اسفندماه ۱۳۸۶ مجلس شورای اسلامی نیز پول‌شویی را چنین تعریف می‌کند:

الف- تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

ب- تبدیل یا مبادله یا انتقال عواید به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده، یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

ج- اخفا یا پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع و محل نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد. قانون اساسی سال ۱۳۵۸ در اصل ۴۹ خود چنین مقرر کرده است: ثروت‌های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی و فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیر مشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت‌المال بدهد. این حکم باید رسیدگی و تحقیق و پس از ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود. در راستای اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی، قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در تاریخ ۱۷ مردادماه ۱۳۶۳ به تصویب قانون‌گذار عادی

بررسی تطبیقی جرم پول‌شویی در حقوق ایران و اندلس

رسیده است. یکی از اهداف تشکیل حکومت اسلامی، مبارزه با فساد و درآمدهای نامشروع دولت مردان و ثروت‌اندوزی آنان بوده است (خواجوی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۹). پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، امام خمینی (ره)، نیز با هدف مبارزه با فساد میسر شد. دولت‌های جامعه ملل از تصاحب درآمدهای نامشروع و غیرقانونی در رنج هستند و به همین دلیل، قانون مبارزه با جرایم سازمان‌یافته فراملی را تدوین کرده‌اند. ماده (۶) کنوانسیون پالمو درباره جرم‌انگاری تطهیر عواید حاصل از جرم چنین بیان می‌کند: هر یک از دولت‌های عضو مطابق اصول اساسی حقوق داخلی خود، تدابیر قانونی و سایر تدابیر لازم برای جرم‌انگاری را اعمال نمایند. دولت جمهوری اسلامی ایران پس از الحاق به کنوانسیون پالمو، قانون مبارزه با پول‌شویی را در بهمن‌ماه ۱۳۸۶ تصویب و در این خصوص جرم‌انگاری کرده است (ساک، ۱۳۸۹: ۴۴).

پیش‌نویس حقوق حقوق اسلام و غرب - سال پنجم - شماره سوم - پاییز ۱۳۸۷

امروزه، با گسترش گروه‌های سازمان‌یافته فراملی و ارتکاب جرائم متعددی مانند قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان، قاچاق اعضای بدن، قاچاق اسلحه و مهمات جنگی و غیره و کسب درآمدهای کلان ناشی از این جرائم توسط این گروه‌ها در سطح بین‌المللی، پول‌شویی به عنوان جرم سازمان‌یافته فراملی مطرح شده است.

ارتباط پول‌شویی با برخی رفتارهای مجرمانه دیگر، همانند فساد اداری یا رفتارهای تروریستی، توجه جامعه جهانی را به خود جلب کرد و در نتیجه برخی اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای در این رابطه مانند کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر و مواد روان‌گردان (کنوانسیون وین) مصوب ۲۰ دسامبر ۱۹۸۸ یا منشور ۱۹۹۰ اتحادیه اروپا درباره پول‌شویی تنظیم گردید (United Nation, 1998).

عدم وجود قوانین کارآمد و به روز، نفوذ در بازارهای مالی قانونی کشورها، تجارت آزاد، سرعت زیاد ارتباطات از راه دور، ورود به فعالیت‌های مالی پیچیده، ضعف نظام بانکی بسیاری از کشورها و عوامل متعدد دیگر ارتکاب پول‌شویی را آسان‌تر می‌گرداند.

قانون گذار ایران نیز در اسفندماه ۱۳۸۶ با تصویب قانون مبارزه با پول شویی، سیاست جنایی خود را در مقابله با این جرم ارائه داد تا بدین وسیله با استفاده از ابزار کیفری و غیر کیفری، با آثار و پیامدهای سوء و گسترده پول شویی مقابله و آن را کنترل کند. در مجموع می توان گفت، پول شویی فرایندی است که طی آن درآمدهای غیرقانونی را قانونی جلوه می دهند. به تعبیر دیگر، پول شویی فرآیندی است که در طی آن منابع اصلی پول و اموال نامشروع، پنهان می شود. از دیدگاه علم حقوق، هرگونه فعل یا ترک فعل که برای قانونی جلوه دادن وجوه یا اموال با منشاء غیرقانونی صورت گیرد (بابایی، ۱۳۸۹: ۱۱).

بررسی تطبیقی جرم پول شویی در نظام حقوقی ایران و اندلس

۲-۱. انواع پول شویی

به طور کلی پول شویی را می توان به چهار نوع زیر تقسیم کرد:

۱-۲-۱. پول شویی درونی

به پول های کثیف به دست آمده از فعالیت های مجرمانه در داخل یک کشور که در همان کشور نیز شسته می شود، اطلاق می گردد.

۲-۲-۱. پول شویی صادراتی

به پول های کثیفی گفته می شود که از فعالیت های مجرمانه در داخل کشور به دست می آید و برای تطهیر به سایر کشورها انتقال می یابد.

۳-۲-۱. پول شویی وارداتی

شامل پول های کثیفی است که حاصل فعالیت های غیرقانونی در دیگر نقاط جهان بوده و برای شستشو وارد کشورهای موردنظر می گردد.

۴-۲-۱. پول شویی بیرونی

شامل پول های کثیف به دست آمده از اقدامات مجرمانه در دیگر کشورها است و در خارج از آن کشورها شستشو می شود.

۲. مراحل پول شویی

عملیات پول شویی به طور معمول در سه مرحله مکان یابی، طبقه بندی و ادغام انجام می پذیرد (میر محمد صادقی، ۱۳۷۷: ۱۴۲).

۲-۱. مکان‌یابی و تزریق پول‌های کثیف به سیستم پولی و مالی

در این مرحله پول نقد در جریان به صورت فیزیکی (اسکناس و مسکوکات) وارد سیستم مالی خواهد شد. در مرحله مکان‌یابی، ردیابی اعمال خلاف قانون آسان است. در این مرحله درآمدهای غیرقانونی نزد نهادهایی مانند بانک یا انواع نهادهای مالی رسمی یا غیررسمی سپرده‌گذاری شده یا به خارج ارسال می‌گردد و یا کالای با ارزشی مثل آثار هنری، فلزات و سنگ‌های گران‌بها که می‌توان به راحتی آن‌ها را فروخت، خریداری می‌شوند. هدف تطهیر کننده این است که پول نقد را از محل به دست آوردن آن دور نماید تا به این ترتیب از پیگیری مقامات مصون باشد (محمدی، ۱۳۸۵: ۷۳)

۲-۲. طبقه‌بندی یا لایه لایه کردن

طبقه‌بندی در عملیات پول‌شویی در واقع کوششی برای پنهان کردن منبع اصلی مالکیت با ایجاد لایه‌هایی از دادوستدهای پیچیده مالی می‌باشد. در این مرحله ردیابی پول‌های کثیف از بین می‌رود و درآمدهای نامشروع از منبع اصلی خود با استفاده از عملیات مالی جدا می‌شود.

۲-۳. ادغام

در مرحله ادغام وجوه غیرقانونی به هنگام رهیابی به بدنه اصلی اقتصاد کشور با مجموعه‌ای از فعالیت‌های تجاری و قانونی ادغام می‌شود و شکل مشروع به خود می‌گیرد. ادغام پول با اقتصاد به نحوی صورت می‌گیرد که ظاهراً به نظر می‌رسد از راه قانونی و مشروع به دست آمده است. با انجام موفقیت‌آمیز این مرحله، تشخیص ثروت قانونی و غیرقانونی از یکدیگر به دشواری امکان‌پذیر است (باقرزاده، ۱۳۸۲: ۸۷).

در این مرحله عواید نامشروع جرم در نظام مالی مشروع کشور جایگاهی پیدا می‌کند و شبیه دیگر دارایی‌های مشروع موجود در سیستم می‌شود. این فرایند معمولاً با انتقال دارایی‌های در معرض نقل و انتقال به حساب مشروع بانکی است تا در نهایت به استفاده مورد نظر مرتکبین برسد (Cox, 2014: 18, 19).

۳. مبارزه با پول شویی در اسناد بین‌المللی

در این قسمت به بررسی اقدامات دسته‌جمعی کشورها در قالب کمیته‌ها، سازمان‌های جهانی، معاهدات و پیمان‌های چندجانبه برای مبارزه با جرم پول‌شویی به صورت خلاصه اشاره می‌گردد.

۳-۱. تطهیر پول در کنوانسیون مبارزه با مواد مخدر و داروهای روان‌گردان (کنوانسیون وین)

اولین سند بین‌المللی که تعهداتی برای دولت‌های امضاکننده به وجود آورد تا عمل تطهیر درآمدهای نامشروع را در قوانین داخلی خود جرم‌انگاری نمایند، کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان، مصوب ۲۰ دسامبر ۱۹۸۸ می‌باشد که به کنوانسیون وین معروف است. در بند ب ماده (۳) کنوانسیون مذکور تطهیر پول این‌گونه تعریف شده است. ۱- تبدیل یا انتقال اموال با علم بر اینکه چنین اموالی ناشی از ارتکاب جرم و جرائم موضوع بند فرعی الف این بند بوده و یا مشارکت در جرم و یا جرایم مزبور به منظور اخفا و یا کتمان اصل نامشروع اموال و یا معاونت با هر شخصی که در ارتکاب چنین جرم یا جرائمی دست داشته جهت فرار از عواقب قانونی اقدامات خود. ۲- اخفا و یا کتمان ماهیت وقایع، منبع، محل، واگذاری، جابجایی حقوق مربوطه و یا مالکیت اموال مزبور، با علم به اینکه این اموال از جرم یا جرائم موضوع فرعی الف این بند و یا مشارکت در انجام چنین جرم و یا جرائمی ناشی گردیده‌اند (رهبر، ۱۳۸۷: ۱۷۳).

۳-۲. اهداف پول‌شویی

اهداف مجرمین از تطهیر عواید مجرمانه چیست؟ به عبارت دیگر پول شویان از انجام این عملیات چه مقصد و یا هدفی را تعقیب می‌کنند؟ بدون تردید تطهیر کنندگان پول، اهداف و مقاصد گوناگونی را دنبال می‌کنند اما وجه اشتراک و اهداف مشترک در همه‌ی عملیات پول‌شویی، غلبه وجه مالی و اقتصادی آن است. تطهیر کننده‌ی پول اعم از اینکه همان مرتکب جرم اصلی باشد یا شخص ثالث دیگر، در هر صورت هدف غائی او جلب منفعت است. صرف‌نظر از موردی که تطهیر کننده‌ی پول در قبال شستشوی وجوه آلوده، مبلغی را به عنوان پورسانت دریافت می‌کند، حتی آنجایی که مجرم شخصاً عواید و اموال

حاصل از جرم را تطهیر می‌نماید، هدف او عموماً انتفاع بهینه و مطلوب‌تر از عواید جرم ارتكابی است. به همین دلیل اجمالاً می‌توان گفت: مرتکبین جرم تطهیر پول غالباً اهداف مادی و اقتصادی را دنبال می‌کنند. مهم‌ترین اهداف پول شویان در ارتكاب بزه پول‌شویی به شرح ذیل می‌باشد:

۳-۲-۱. احتراز از شناسایی توقیف و مصادره وجوه آلوده

مهم‌ترین هدف پول‌شویی احتراز و جلوگیری از کشف منابع مالی نامشروع توسط مأمورین و مقامات مجری قانون می‌باشد. تطهیر کننده‌ی پول تلاش می‌کند، وجوه آلوده به جرم اصلی، به بیان دیگر اموال عواید حاصل از جرم را به گونه‌ای تغییر شکل دهد که شناسایی آن برای مأمورین و مراجع مربوطه دشوار یا ممتنع شود. عواید حاصل از جرم پیوسته در معرض خطر تحقیقات پلیسی و مصادره قرار دارند (مجبئی، ۱۳۹۳: ۸۱). از این رو یک مجرم باید بتواند برای تملک یا تسلط خود بر اموال تحت اختیار، توجیهی قابل قبول و قانونی ارائه دهد در غیر این صورت در اختیار داشتن وجوه حاصل از اعمال مجرمانه دلیلی بر مداخله‌ی او در ارتكاب جرم اصلی تلقی خواهد شد. مثلاً قاچاقچی مواد مخدر که به دنبال فعالیت‌های مجرمانه خویش در آمد هنگفتی تحصیل نموده است یا کارمند دولتی که دخل و خرجش با هم متناسب نیست در خصوص سر منشأ و منبع ثروت‌های کلان خود باید قادر به ادای توضیح برای مقامات و مأمورین مجری قانون باشد در غیر این صورت چنین اموال و وجوه مشکوکی در معرض مصادره، شناسایی و توقیف خواهد بود (آذری راد، ۱۳۹۰: ۱۹۸). امروزه تحولی در سیاست جنایی در سطح بین‌المللی روی داده است که در تدابیر مبارزه با جنایت سازمان یافته، دایره شمول مصادره گسترش یافته و شامل ضبط اموال سازمانهای جنایی نیز می‌شود. بدیهی است این ابتکار جدید که مفهوم سنتی مصادره را دگرگون نموده و آن را گسترش داده، مصون از ایرادات و انتقادات حقوق دانانی که طرفدار مفهوم سنتی و کلاسیک مصادره هستند، نمانده است؛ چون مفهوم کلاسیک مصادره، مبتنی بر افکار آزادیخواهانه است (Fiandaca, 2001: 73).

(73)

۲-۲-۳. تامین مالی اعمال مجرمانه بعدی

یکی از اهدافی که تطهیر کنندگان پول تعقیب می کنند، این است که از وجوه تطهیر شده برای ارتکاب اعمال مجرمانه بعدی بهره برداری نمایند. ارتکاب برخی از جرائم مثل قاچاق مواد مخدر و به طور کلی جرائم سازمان یافته نیازمند منابع مالی هنگفتی می باشد و در بسیاری از موارد، عواید حاصل از جرائم اصلی به منظور انجام جرائم بعدی و تامین منابع مالی این جرائم، منجمله جرائم مربوط به قاچاق مواد مخدر، شستشو داده می شود. وجوه تطهیر شده تامین مالی لازم را برای معامله کنندگان مواد مخدر و تروریست ها و قاچاقچیان اسلحه و دیگر جنایتکاران فراهم می کند. به طور کلی جرائم مالی برای امنیت ملی هر کشور خطر جدی محسوب می شوند؛ چرا که این جرائم وقوع انواع متعددی از اعمال مجرمانه را در پی خواهند داشت. به بیان دیگر جرائم مالی فی الواقع به وقوع سایر جرائم بعدی در جامعه دامن زده و در حقیقت منبع تامین مالی برای طیف گسترده ای از جرائم بعدی محسوب می شوند. از این رو یکی از راه های مقابله با جرائم مالی در حقوق ملی و بین المللی، پیش گیری و سرکوب پول شویی می باشد. فلذا مقابله با جرم پول شویی و تعقیب و توقیف و مجازات مرتکب آن نه تنها وقوع جرائم مالی را در جامعه کاهش می دهد بلکه همچنین مجرمین و تروریست ها را از رسیدن به اهداف نامشروع خود که همانا ارتکاب جرائم خطرناک بعدی است، محروم می نماید و محروم نمودن مجرمین از عواید غیر قانونی جرم ارتكابی، دقیقاً مورد هدف قرار دادن نقاط ضعف و آسیب پذیر آنها تلقی می شود. پول و به طور کلی منابع مالی شریان خون سازمان های مجرمانه است. مجرمین و گروه های جنایی برای تامین هزینه های ارتکاب جرم، تهیه وسایل ارتکاب جرم، دادن رشوه به کارمندان دولت و مأمورین انتظامی و برخورداری از یک زندگی تجملی و در یک کلام برای تداوم حیات مجرمانه نیازمند امکانات مالی هنگفتی هستند. آنها در اغلب موارد این منابع مالی را از عواید و درآمد های مجرمانه حاصل از جرائم اصلی تامین می کنند. مجرمین برای نیل به مقصود خود ناگزیر به بهره برداری از فنون پول شویی هستند تا بدو به وجود آلوده ی ظاهری قانونی و مشروع بدهند. چنانچه مجرمین به ویژه شبکه های مجرمانه که دست به ارتکاب جرایم سازمان یافته می زنند، موفق به شستشوی پول های

آلوده و پاک نمایی آنها شوند، از آنجایی که غالباً دارای انگیزه های شریانه و خطرناکی هستند لذا عوایدی را که از راه ارتکاب جرایم کسب می کنند، به منظور پیشبرد اهداف مجرمانه بعدی بکار می برند. این اهداف ممکن است اقتصادی باشند مثل در اختیار گرفتن نبض بازار های مالی و مؤسسات تجاری با اتکاء به ثروت های کلان ناشی از اعمال مجرمانه و خارج نمودن رقبا از میدان رقابت و در نتیجه ورشکستگی آنها و یا اهداف سیاسی باشند مثل نفوذ در مراجع تصمیم گیری و صاحبان مناصب کلیدی و حساس و خرید و خنثی سازی این افراد با اعطای پول و رشوه به آنها و در نتیجه ایجاد فساد اداری و سیاسی و یا حتی مصرف وجوه آلوده در رقابت های تبلیغاتی و انتخابات جهت کسب کرسی های نمایندگی توسط خود مجرمین یا افراد تحت حمایت آنها. واقعه ی یازدهم سپتامبر سال ۲۰۰۱ میلادی در ایالات آمریکا نشان داده است که وجوه تطهیر شده حاصله از جرائم قبلی برای اهداف تروریستی نیز قابل استفاده هستند کما اینکه نتیجه تحقیقات معموله پیرامون حوادث تروریستی یازدهم سپتامبر سال ۲۰۰۱ اثبات کرده است که برخی از افراد مرتبط با تروریست ها از سیستم بانکی آمریکا جهت تطهیر درآمدها و تأمین هزینه ی مالی انجام این عملیات استفاده کردند. فلذا پول شویی در واقع یک حلقه اتصال و ارتباط بین یک رشته فعالیت های مجرمانه است که از ارتکاب (جرائم اصلی) شروع شده و با فرآیند پول شویی و عبور دادن دارایی غیر قانونی از کانال های قانونی ادامه پیدا کرده و نهایتاً با مصرف وجوه تطهیر شده در اعمال مجرمانه بعدی تداوم می یابد. در نتیجه پول شویی منبع تأمین مالی اعمال مجرمانه بعدی را فراهم نموده و موجب تکرار و ادامه فعالیت های غیر قانونی می گردد.

پیشبردش حقوق مسلم و غریب سال هجری - شماره سوم - پاییز ۱۳۸۷

۴. پول شویی در فقه

در دین مقدس اسلام یک سری قواعد و اصولی وجود دارد که جرم انگاری پول شویی را در یک نظام دینی به حسب ظاهر به چالش می کشاند و از مالکیت فردی و جمعی حمایت می کند از جمله این امارات و اصول می توان بازار (سوق) مسلمین را برشمرد (محمدی، ۱۳۸۵: ۴۸).

۱-۴. بازار (سوق) مسلمین: سیره عقلای بر این است که در مورد اموال موجود (برای مثال گوشت) در بازار مسلمین در صورت احتمال اینکه ذبح شرعی نشده باشد و گوشت موجود در بازار مسلمین حلال نباشد ترتیب اثر نمی‌دهند؛ زیرا اگر به چنین احتمال ترتیب اثر داده شود نظام زندگی اجتماعی مختل می‌گردد و بازار مسلمین تعطیل می‌شود. استقرار سیره مسلمین و مؤمنین بر اینکه در بازار رفت آمد می‌کنند از گوشت و پوست موجود در بازار خریداری می‌کنند بدون اینکه سؤال کنند که میته است یا خیر سیره عملی ائمه معصومین (ع) بوده است و منعی از ناحیه آنان صادر نشده است بلکه سیره عقلاء را تأیید نموده و سیره جدید اتخاذ نکرده‌اند در خرید و فروش به ظاهر عمل و از منبع و منشاء مال سؤال نمی‌کردند (روایت حفص بن غیاث از امام صادق (ع) مال در تصرف دیگری و خرید آن)) (مکارم شیرازی، ۱۳۷۰: ۸۲).

قاعده دومی که به احترام مالکیت می‌توان به استناد کرد و به حسب ظاهر مانع جرم انگاری پول‌شویی در دین مقدس اسلام شده قاعده ید است.

۲-۴. قاعده ید (من استولی علی شئی فهو اولی به): عقلاء از تمام ملت‌ها و امت‌ها اعم از اینکه معتقد به ادیان آسمانی باشد یا نباشد و یا منکر خداوند باشد بر این است کههید و تصرف را دلیل مالکیت می‌دانند و در ترتیب آثار ملکیت توقف و تأمل ندارند و بررسی و تحقیق نمی‌کنند به عبارتی مال در تصرف فرد مال خودش می‌باشد یا مال دیگری؟ منشاء آن حلال است یا حرام؟ شارع مقدس نه تنها این سیره عقلاء را رد و منع نکرده بلکه آن را تأیید نموده است (روایت یونس بن یعقوب از امام صادق (ع) در مورد تکلیف اثاث الیبت) (مکارم شیرازی، ۱۳۷۰: ۴۲)

۳-۴. قاعده اصالة الصحة: اصل دیگری که به آن می‌توان استناد کرد که پول‌شویی در نظام حقوقی اسلام جرم تلقی نمی‌شود اصالة الصحة است عمده‌ترین دلیل و مبنای حجیت اصالة الصحة مانند دو قاعده پیش سیره عقلاء است عقلای عالم با وجود اختلاف و تفاوت در مکتب فکری و اعتقادی، در تمام زمان‌ها بر این اصل توافق دارند که اعمال همدیگر را حمل بر صحت نمایند چنانچه اگر به مالی برخوردند که احتمال داشت از طریق نامشروع به

بررسی تطبیقی جرم پول‌شویی در نظام حقوقی ایران و اندیشه‌های

دست آمده باشند به آن احتمال ترتیب اثر نمی‌دهند این سیره مورد پذیرش و تایید شارع مقدس قرار گرفته است و نهی و منعی از آن نشده است (بجنوردی، ۱۳۷۷: ۲۸۸).

قاعده ید و بازار (سوق) مسلمین از قواعد فقهی است که مبتنی بر سیره عقلاء است که در عصر شارع بوده و مورد رد شارع واقع نشد بلکه بر سیره عقلاء صحه گذاشته است بنابراین اگر فردی پول را در حساب خود می‌گذارد یا پول را تبدیل به اموال و املاک می‌کند نباید گفت که این پول، از طریق نامشروع به دست آمده است بلکه به حکم قاعده اصالة الصحة مالکیت مالک بر این مال مشروعیت دارد و جهت معامله نیز مشروع می‌باشد در علت پذیرش این قاعده یکی از حقوق‌دانان می‌نویسد: این اصل مبتنی بر مصالح مسلمین است؛ زیرا چنانچه در زندگی روزمره اصل را بر فساد قرار دهیم و در کلیه اعمال و افعال مردم تفحص و تجسس کنیم و با هر پدیده‌ای با شک و تردید مواجه شویم، قوام و استقرار نظام مدنیت از بین می‌رود و در کار روزه مره مردم اشکالات کلی بروز می‌کند. اسلام برای جلوگیری از این مفاسد به مسلمین حکم می‌کند اعمال مردم را تا زمانی که خلافش با ادله به اثبات نرسیده باید دارای صحت و مشروعیت بدانند (محقق داماد، ۱۳۸۸: ۲۱۱). در قواعد بالا در ظاهر پول‌شویی را جرم انگاری نکرده اما با توضیحاتی آن را به اثبات می‌رسانیم.

۴-۴. اکل مال به باطل: یکی از مبانی فقهی جرم انگاری پول‌شویی ((اصل فقهی حرمت خوردن مال غیر بر وجه باطل و نامشروع است)) خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: ((لا تاكلوا اموالکم بینکم با الباطل...)) (بقره: ۱۸۸، نساء: ۲۹) در این آیه شریفه از تصرف نامشروع و باطل در مال دیگران نهی نموده است در نظام حقوقی اسلام همان‌گونه که انسان دارای کرامت و شرافت است کسی حق تعرض به کرامت و شرافت انسانی را ندارد، اموال انسان نیز دارای حرمت است کسی بدون مجوز قانونی و شرعی نمی‌تواند در اموال دیگران تصرف نماید. پس در اینجا استناد ما بر جرم بودن پول‌شویی علاوه بر اصل فقهی، آیات قرآن و کتاب معتبر نهج‌البلاغه است. از جمله مصادیق (اکل مال به باطل): از آنجا که این اصل برگرفته از آیات قرآن، در ابواب و بخش‌های مختلف فقه، به‌ویژه در بخش مکاسب و معاملات، مورد استناد و استدلال واقع می‌شود آیات مورد نظر را به اختصار

بررسی می‌کنیم تا جایگاه و مفهوم این اصل به خوبی روشن شود: ((ولا تأكلوا أموالكم بینكم بالباطل وتدلوا بها الى الحکام لتاكلوا فریقاً من اموال الناس بالاثم وانتم تعلمون)) (بقره : ۱۸۸) اموال یکدیگر را به ناشایست نخورید و آن را به رشوه به حاکمان ندهید تا بدان سبب، اموال گروه دیگر را به ناحق بخورید و شما خود می‌دانید. ((یا ایها الذین آمنوا لا تأكلوا أموالكم بینكم بالباطل، الا ان تكون تجارة عن تراض منكم ولا تقتلوا انفسکم ان الله کان بکم رحیماً)) (نساء : ۲۹) ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اموال یکدیگر را به ناحق نخورید، مگر آنکه تجارتی باشد که هر دو بدان رضایت داده باشید و یکدیگر را مکشید. هرآینه، خداوند با شما مهربان است. ((یا ایها الذین آمنوا ان كثيراً من الاحبار والرهبان لیاکلون اموال الناس بالباطل ویصدون عن سبیل الله والذین یکنزون الذهب والفضة ولا ینفقونها فی سبیل الله فبشرهم بعذاب الیم)) (توبه : ۳۴) ای کسانی که ایمان آورده‌اید بسیاری از راهبان (دانشمندان) یهود و نصاری اموال مردم را به ناحق می‌خورند و دیگران را از راه خدا بازمی‌دارند و کسانی که زر و سیم می‌اندوزند و در راه خدا انفاقش نمی‌کنند به عذابی دردآور بشارت ده. گرچه موارد این آیات و شأن نزول آنها یکسان نیستند و تفاوت دارند و همان‌گونه که مفسران گفته‌اند:

آیه اول: بیشتر ناظر به حرمت رشوه‌خواری و کارهایی است که موجب می‌گردد قاضی به نفع یکی از دو طرف دعوا به ناحق حکم کند.

آیه دوم: اشاره دارد به ربا و رباخواری و معاملات حرام و فاسد.

در آیه سوم: زورگویی و غضب و تزویر راهبان و احبار مطرح است.

با این حال، در دو نکته اشتراک دارند:

۱- بر همه آن موارد (باطل) اطلاق شده است. علاوه بر این در آیات دیگری ((اکل

مال به باطل)) بر رباخواری، خوردن مال یتیم، غضب و ... اطلاق شده است.

۲- در هر سه آیه، با صراحت و روشنی ((اکل مال به باطل)) نهی و مذمت شده است.

۵. مقایسه جرم پول‌شویی در اسناد بین‌المللی و حقوق ایران

در برخی سیستم‌های حقوقی حتی در صورت عدم اثبات جرم اصلی و همچنین عدم اصدار حکم محکومیت فرد به جرم اصلی، اموال و دارائی‌های مشکوک وی در معرض مصادره خواهد بود. در این سیستم‌های حقوقی چنانچه فرد مبلغی بالغ بر یک نصاب معین (مثلا در ایلات متحده‌ی آمریکا ده هزار دلار) را در یک نوبت به حساب بانکی واریز کند، بانک مربوطه قانوناً موظف است مراتب را به مراجع ذیصلاح گزارش نماید که این امر ممکن است موجب پیگرد فرد و موضوع توسط پلیس گردد. همچنین اگر معامله با مبلغ معینی انجام گیرد که با شأن و موقعیت معامله‌کننده متناسب نباشد و یا به طور کلی هرگاه اموالی را در اختیار داشته باشد که مورد اتهام قرار گرفته و نتواند مبنا و منشأ مشروع قانونی برای آن اموال به اثبات برساند (آذری راد، ۱۳۹۰: ۳۳). (با وجود عدم اثبات جرم اصلی) این‌گونه اموال توسط دولت مصادره شده و از مالکیت دارنده خارج می‌شود. از این رو اشخاصی که دارایی‌های بدون مبنا و منشأ قانونی در اختیار دارند، به منظور جلوگیری از مصادره این اموال ناچار هستند آن‌ها را از کانال‌ها و مجاری مشروع عبور داده و در سیکل پول‌شویی آن‌ها را به عنوان درآمدهای ناشی فعالیت‌های تجاری قانونی، مباح و مشروع جلوه دهند. از آنجایی که هدف مرتکبین جرایم مالی، کسب سود و انتفاع بهینه از عواید مجرمانه می‌باشد و همین انگیزه آن‌ها را به سمت و سوی ارتکاب این جرائم سوق می‌دهد، از این رو قوانین مبارزه با پول‌شویی لزوماً باید حاوی احکام و مقررات جدی و شدید در جهت خنثی‌سازی این هدف و غایت باشد. کنکاش در قوانین مبارزه با پول‌شویی بسیاری از کشورها مؤید آن است که این مهم از دیدگاه قانون‌گذاران مکتوم نمانده است به عنوان مثال در مقدمه توجیهی قانون عوایدی کیفری مصوب سال ۱۹۹۲ گرنادا یکی از اهداف تصویب و اجرای این قانون (قادر نمودن مقامات مجری قانون به ردیابی اموال و عواید ناشی از جرائم اصلی) و بالاخره (امکان‌پذیر ساختن مصادره اموال مذکور) ذکر شده است و متن این قانون نیز حاوی مقررات و احکام مبسوطی برای توقیف و مصادره عواید ناشی از جرم می‌باشد. به علاوه در مقدمه توجیهی قانون عواید جرم سال ۱۹۹۱ تانزانیا نیز یکی از اهداف آن، امکان‌پذیر نمودن مصادره عواید ناشی از جرم قید شده است (کوثری، ۱۳۸۳: ۵۲).

یکی از اهدافی که تطهیر کنندگان پول تعقیب می‌کنند، این است که از وجوه تطهیر شده برای ارتکاب اعمال مجرمانه بعدی بهره‌برداری نمایند. ارتکاب برخی از جرائم مثل قاچاق مواد مخدر و به طور کلی جرائم سازمان‌یافته نیازمند منابع مالی هنگفتی می‌باشد و در بسیاری از موارد، عواید حاصل از جرائم اصلی به منظور انجام جرائم بعدی و تأمین منابع مالی این جرائم، من جمله جرائم مربوط به قاچاق مواد مخدر، شستشو داده می‌شود. وجوه تطهیر شده تأمین مالی لازم را برای معامله‌کنندگان مواد مخدر و تروریست‌ها و قاچاقچیان اسلحه و دیگر جنایتکاران فراهم می‌کند. به طور کلی جرائم مالی برای امنیت ملی هر کشور خطر جدی محسوب می‌شوند؛ چرا که این جرائم وقوع انواع متعددی از اعمال مجرمانه را در پی خواهند داشت. به بیان دیگر جرائم مالی فی الواقع به وقوع سایر جرائم بعدی در جامعه دامن زده و در حقیقت منبع تأمین مالی برای طیف گسترده‌ای از جرائم بعدی محسوب می‌شوند. از این رو یکی از راه‌های مقابله با جرائم مالی در حقوق ملی و بین‌المللی، پیش‌گیری و سرکوب پول‌شویی می‌باشد. فلذا مقابله با جرم پول‌شویی و تعقیب و توقیف و مجازات مرتکب آن نه تنها وقوع جرائم مالی را در جامعه کاهش می‌دهد بلکه همچنین مجرمین و تروریست‌ها را از رسیدن به اهداف نامشروع خود که همانا ارتکاب جرائم خطرناک بعدی است، محروم می‌نماید و محروم نمودن مجرمین از عواید غیرقانونی جرم ارتكابی، دقیقاً مورد هدف قرار دادن نقاط ضعف و آسیب‌پذیر آنها تلقی می‌شود. پول و به طور کلی منابع مالی شریان خون سازمان‌های مجرمانه است (محمدنسل، ۱۳۸۶: ۴۹). مجرمین و گروه‌های جنایی برای تأمین هزینه‌های ارتکاب جرم، تهیه وسایل ارتکاب جرم، دادن رشوه به کارمندان دولت و مأمورین انتظامی و برخوردار شدن از یک زندگی تجملی و در یک کلام برای تداوم حیات مجرمانه نیازمند امکانات مالی هنگفتی هستند. آنها در اغلب موارد این منابع مالی را از عواید و درآمدهای مجرمانه حاصل از جرائم اصلی تأمین می‌کنند. مجرمین برای نیل به مقصود خود ناگزیر به بهره‌برداری از فنون پول‌شویی هستند تا بدوناً به وجود آلوده‌ی ظاهری قانونی و مشروع بدهند. چنانچه مجرمین به ویژه شبکه‌های مجرمانه که دست به ارتکاب جرایم سازمان‌یافته می‌زنند، موفق به شستشوی پول‌های آلوده و پاک‌نمایی آنها شوند، از آنجایی که غالباً دارای انگیزه‌های شریرانه و خطرناکی هستند لذا عوایدی را که از راه ارتکاب جرایم کسب می‌کنند، به منظور پیشبرد اهداف مجرمانه بعدی بکار می‌برند. این اهداف ممکن

است اقتصادی باشند مثل در اختیار گرفتن نبض بازارهای مالی و مؤسسات تجاری با اتکاء به ثروت‌های کلان ناشی از اعمال مجرمانه و خارج نمودن رقبا از میدان رقابت و در نتیجه ورشکستگی آن‌ها و یا اهداف سیاسی باشند مثل نفوذ در مراجع تصمیم‌گیری و صاحبان مناصب کلیدی و حساس و خرید و خنثی‌سازی این افراد با اعطای پول و رشوه به آن‌ها و در نتیجه ایجاد فساد اداری و سیاسی و یا حتی مصرف وجوه آلوده در رقابت‌های تبلیغاتی و انتخابات جهت کسب کرسی‌های نمایندگی توسط خود مجرمین یا افراد تحت حمایت آن‌ها. (آلن فرانس، ۱۳۹۳: ۴۶) واقعه‌ی یازدهم سپتامبر سال ۲۰۰۱ میلادی در ایالات آمریکا نشان داده است که وجوه تطهیر شده خاصه از جرائم قبلی برای اهداف تروریستی نیز قابل استفاده هستند کما اینکه نتیجه تحقیقات معموله پیرامون حوادث تروریستی یازدهم سپتامبر سال ۲۰۰۱ اثبات کرده است که برخی از افراد مرتبط با تروریست‌ها از سیستم بانکی آمریکا جهت تطهیر درآمدها و تأمین هزینه‌ی مالی انجام این عملیات استفاده کردند. فلذا پول‌شویی در واقع یک حلقه اتصال و ارتباط بین یک رشته فعالیت‌های مجرمانه است که از ارتکاب (جرائم اصلی) شروع شده و با فرآیند پول‌شویی و عبور دادن دارایی غیرقانونی از کانال‌های قانونی ادامه پیدا کرده و نهایتاً با مصرف وجوه تطهیر شده در اعمال مجرمانه بعدی تداوم می‌یابد. در نتیجه پول‌شویی منبع تأمین مالی اعمال مجرمانه بعدی را فراهم نموده و موجب تکرار و ادامه فعالیت‌های غیرقانونی می‌گردد (ملک، ۱۳۸۸: ۱۹).

بین عواید حاصل از جرم و خود عمل مجرمانه یک رشته ارتباطی مستحکمی وجود دارد که مقامات پلیسی با کشف این عواید و ردگیری این رشته می‌توانند به مرتکبین جرایم دسترسی پیدا کنند. وجوه کلان و هنگفتی که در نتیجه ارتکاب جرائم اصلی در اختیار مجرمین می‌باشد، لزوماً باید مخفی شود یا مورد تطهیر قرار گیرد. در غیر این صورت داشتن پول‌های غیرقانونی دلیل ارتکاب فعالیت مجرمانه مثل قاچاق مواد مخدر محسوب گردیده و چه بسا دستگاه‌های پلیسی با ردیابی عواید حاصل از جرم، عمل مجرم اصلی را کشف و نهایتاً مجرمین را شناسایی نمایند. از این رو مجرمین با تطهیر این عواید و تغییر شکل دادن یا کتمان منبع آن، ارتباط میان جرم و مجرم را از بین برده و آن را از سرمشء خود دور می‌سازند و راه کشف جرم اصلی را مسدود کرده و مانع شناسایی مجرمین آن می‌شوند (billy Steel). بنابراین پیگیری و تعقیب رد پول (حاصل از اعمال

 مجرمانه) بسیار حائز اهمیت است. تعقیب رد پول کثیف مهم‌ترین شیوه تحصیل مدرک جرم تلقی می‌گردد. جنایتکار مشهور آمریکایی موسوم به آل کاپون هم با تعقیب رد پول شناسایی و دستگیر شده است. به موجب آنچه که به (اصل آل کاپون) معروف است، اگر شما پول آل کاپون را بدست آوردید قطعاً خود آل کاپون را هم پیدا خواهید کرد. از این رو حمله به ساختارهای مالی سازمان‌های جنایی فی الواقع بمنزله ی قطع شریان خون این سازمان‌ها می‌باشد. این امر یکی از بهترین شیوه‌ها برای جمع کردن بساط سازمان‌های جنایی محسوب می‌گردد. بدیهی است استفاده از عواید تحصیلی و ناشی از جرم در عین حال که کمال مطلوب مجرمین می‌باشد و آن‌ها را برای ارتکاب جرائم بعدی و آتی تجهیز می‌نماید، نقطه‌ی ضعف و به اصطلاح پاشنه‌ی آشیل آن‌ها نیز محسوب می‌گردد. چرا که وجود آن‌ها در تصرف مجرمین خطر و ریسک کشف جرم اصلی و شناسایی مرتکبین را افزایش می‌دهد. به همین دلیل مجرمین به هدف سرپوش نهادن بر جرم اصلی ارتكابی، سعی می‌کنند از طریق فرآیند پول‌شویی ماهیت ناپاک و آلوده این عواید را مکتوم و مخفی نموده تا بدین وسیله هم از خطر توقیف و مصادره عواید مجرمانه و هم از ریسک کشف جرم اصلی و شناسایی مجرمین آن خلاصی یابند (دادگر، ۱۳۹۳: ۲۹).

بررسی حقوق جرم و جرایم حقوق ایران و اندیشه‌های

همان‌طور که بیان شد، پول‌شویی صدمات زیان‌بار اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی جبران‌ناپذیری بر پیکره اقتصاد کشورها وارد می‌کند. به‌منظور کنترل، پیشگیری و مقابله با این پدیده، کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با جرائم سازمان‌یافته فراملی در سال ۲۰۰۰ میلادی به تصویب رسید و جمهوری اسلامی ایران به آن ملحق شد. در این راستا نیز سند همکاری بین‌المللی به امضا رسید و لایحه مبارزه با پول‌شویی از سوی دولت تدوین و به مجلس شورای اسلامی تقدیم شد. این لایحه در تاریخ ۲ بهمن‌ماه ۱۳۸۶ به تصویب رسید و بدین ترتیب، قانون مبارزه با پول‌شویی لازم‌الاجرا شد. هدف از تصویب قانون مبارزه با پول‌شویی، جرم‌انگاری، پیشگیری قانونی از طریق مراجع و نهادهای مسئول و مبارزه با این پدیده است؛ تا فعالیت اقتصادی جامعه سالم باشد، از ترویج و تحصیل درآمدهای نامشروع جلوگیری به عمل آید و رشد فعالیت اقتصادی غیردولتی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و تعاونی به منظور اشتغال جوانان و رفع بیکاری تضمین و معیشت شهروندان تأمین شود. به هر اندازه اقتصاد زیرزمینی بیشتر فعال شود و پنهان‌کاری در جامعه گسترش پیدا کند، اقتصاد سالم از جامعه رخت برمی‌بندد انگیزه

سرمایه‌گذاری از بین می‌رود و امنیت اقتصادی جامعه دچار تزلزل می‌شود. با این روش می‌توان از پول‌شویی جلوگیری کرد و مانع درآمدهای حاصل از فعالیت‌های مجرمانه شد.

۶. سیاست کیفری ایران در مورد پولشویی

موادی از قوانین و مقررات جزایی ایران، اصل (۴۹) قانون اساسی و قانون نحوه اجرای اصل (۴۹) قانون اساسی مصوب ۱۳۶۳، مواد (۲۸) و (۳۰) قانون اصلاح قانون تشدید مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۶ و اصلاحات و الحاقات آن، قانون مجازات اخلال‌گران در نظام اقتصادی کشور و نیز ماده (۲) قانون تشدید مجازات مرتکبان ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری به درآمدهای نامشروع اشخاص حقیقی و حقوقی پرداخته‌اند؛ اما این قوانین به طور کامل اجرا نشده‌اند. پس از الحاق ایران به کنوانسیون ۲۰۰۰ پالمو، تدوین قانون مبارزه با پولشویی در دستور کار قرار گرفت. این قانون در تاریخ ۲ بهمن ماه ۱۳۸۶ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است. (زارع، ۱۳۹۰، ۳۰۱-۳۲۲)

۶-۱. مراجع کیفری و قضایی

قانون‌گذار در ماده (۲) قانون مبارزه با پولشویی به تعریف و راه‌های کسب درآمد نامشروع پرداخته و آن را جرم‌انگاری کرده است. در ماده (۳) این قانون نیز به عواید حاصل از جرم به معنای هر نوع مال منقول و غیرمنقولی که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم از فعالیت‌های مجرمانه به‌دست آمده باشد، اشاره شده و در ماده (۴)، تشکیل شورای عالی مبارزه با پولشویی پیش‌بینی گردیده است. بر این اساس، یک سیاست تقنینی پیشگیری، بررسی و مراقبت و نظارت و در صورت لزوم، جمع‌آوری اطلاعات و مدارک و اسناد علیه تحصیل‌کنندگان درآمدهای نامشروع مورد توجه قرار گرفته است. اگرچه قوه قضاییه، وزارت دادگستری و دادستانی کل کشور یا مقامات قضایی محلی عضو این شورا نیستند و این اشکال بر قانون‌گذار وارد است که به قوه قضاییه توجه نکرده است؛ اما بند ۴ ماده (۴) چنین مقرر می‌کند: ارزیابی گزارش‌های دریافتی و ارسال به قوه قضاییه در مواردی که به احتمال قوی صحت دارد و یا محتمل آن از اهمیت برخوردار است. قانون‌گذار با توجه به سابقه تاریخی و متضرر شدن مدیران دولتی و مقامات کشوری و لشکری در اثر فساد، عدالت‌محوری را مورد توجه قرار داده و با حفظ کرامت انسانی و با فرض تقدم پیشگیری بر مبارزه و برخورد قضایی از طریق قانون‌گذاری و خروج اموال و دارایی‌های بیت‌المال از

ید مدیران پس از محاکمه و ثبوت شرعی و با توجه به قوانین گفته شده، در ماده (۹) به مجازات مرتکب اشاره کرده است؛ با اعتقاد به این که در صورت مؤثر نبودن پیشگیری و مراقبت اداری و انتظامی، باید تعقیب کیفری صورت گیرد. با همین ایده، دادگاه‌های عمومی و انقلاب صالح به رسیدگی شناخته شده‌اند و در ماده (۱۱) قانون مبارزه با پولشویی آمده است: شعبی از دادگاه‌های عمومی در تهران در صورت نیاز مراکز استان‌ها به امر رسیدگی به جرم پولشویی و جرایم مرتبط اختصاص می‌یابد. اختصاصی بودن شعبه مانع رسیدگی به سایر جرایم نیست. (محمد نسل، ۱۳۸۶، ۳۲۲-۲۹۳)

بررسی تطبیقی جرم پولشویی در حقوق ایران و اندونزی

نتیجه‌گیری

الف - ساختارهای مالی - اقتصادی - بانکی در ایران، شناسایی عواید و درآمدهای ناشی از جرم پولشویی که مقابله با مرتکبان آن را دشوار ساخته است.

ب - عدم آشنایی با این قانون و نارسایی‌های مربوط به ادله اثبات این گونه جرائم منجر به عدم تمایل قضات به استفاده از این عنوان مجرمانه و تلاش برای استناد به عناوین مجرمانه مشابه مانند تحصیل مال از طریق نامشروع شده است.

ج - انگیزه بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری در سودآوری و جذب سرمایه و جلب بیشتر مشتری موجب شده تا اطلاعات مربوط به مشتریان را در اختیار نهادهای عدالت کیفری مانند (پلیس و دادسرا) قرار ندهند یا حاضر به افشاء اطلاعات مربوط به فعالیت‌های اقتصادی مشتریان نباشند.

د - با توجه به ویژگی‌های نظام اقتصادی - مالی و بانکی کشور ایران ابعاد مختلف قانون مبارزه با پولشویی به ویژه محدوده جرم انگاری و سازوکارهای مقابله با بزه‌کاران جرم پولشویی کاملاً با آنچه در اسناد بین‌المللی آمده همپوشانی ندارد.

تحصیل پول‌های کثیف و تطهیر آن عملی خلاف و غیرقانونی است. پولشویی جرمی سازمان‌یافته فراملی است که بسیاری از کشورها به خصوص کشورهای در حال توسعه به شکلی گسترده با آن دست به گریبان هستند. عواملی مانند نظام اداری ناسالم و غیر کارآمد، نظام ناسالم اقتصادی، نظام مالی غیر شفاف و فاقد سیستم نظارتی قوی و ضعف دولت، بسترهایی مناسب برای عملیات پولشویی هستند. پولشویی دارای اثرات گسترده

نامطلوب و زیانباری است که موجب فرار مالیات، فرار سرمایه از کشور، اختلال در بازارهای مالی، تورم و ... می‌گردد.

اقتصاد ایران نیز به دلیل بی‌نظمی نظام اقتصادی کشور، تعدد مراکز تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری اقتصادی، عدم نظارت بانک مرکزی بر گردش پولی و مالی کشور، اقتصاد جهان را در می‌نوردد و مقابله با آن بیش از هر چیز مستلزم همکاری بین‌المللی خواهد بود. از این رو مقابله با پول‌شویی نیازمند مشارکت بین‌المللی و ایجاد پیوندهای مستحکم و همکاری با مراکز مالی بین‌المللی و پذیرش منشورها و دستورالعمل‌های نهادهای بین‌المللی است. از طرفی دیگر پول‌های ناشی از رفتارهای مجرمانه، به سادگی در قالب فعالیت‌های مالی و سرمایه‌گذاری تطهیر می‌گردند و منشأ اصلی آن‌ها گم می‌شود.

عدم مبارزه با پول‌شویی موجب شیوع بیشتر جرایم می‌شود و تمایل به سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های مولد را کاهش می‌دهد و زمینه تضعیف بنیان‌های اقتصادی کشور را فراهم می‌آورد. به همین دلیل ضروری است که هر چه سریع‌تر و بیش از پیش با اتخاذ تدابیر مناسب برای مبارزه با تطهیر پول‌های کثیف اقدام شود تا از این طریق عرصه بر رفتارهای مجرمانه محدود گردد و پولشویان سرکوب و پول‌شویی ریشه‌کن گردد. که در این صورت موفق به مبارزه با جرائمی از قبیل قاچاق مواد مخدر، قاچاق کالا و ارز، فساد اداری و سایر جرائم مرتبط شده‌ایم. بر همین اساس پول‌شویی به عنوان یکی از جرایم سازمان‌یافته، نقشی موثر در تداوم جرایم منشا دارد. در واقع مرتکبان جرایم یادشده تنها از طریق پول‌شویی می‌توانند از عواید فعالیت‌های مجرمانه بهره‌مند شوند و چه بسا در ادامه فعالیت‌های غیر قانونی سرمایه‌گذاری کنند. با این توصیف تمرکز دقیق بر اینکه چرا پول‌شویی جرم‌انگاری می‌شود و چه ضرورت‌هایی جرم‌انگاری آن را توجیه می‌کند، کمتر مورد توجه قرار گرفته است و از آن‌جا که این پدیده آثار منفی فراوانی در زمینه‌های اقتصاد، امنیت، سیاست و ... برجای می‌گذارد، پیشنهاد می‌گردد سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و اکثر کشورهای جهان راه‌کارها و تدابیری بهتر برای مقابله با این پدیده اتخاذ کنند که از جمله راه‌کارها «جرم‌انگاری» و تعیین مجازات سنگین‌تر برای این عمل می‌باشد.

منابع

- (۱) قرآن کریم
- (۲) آذری راد، مریم، ۱۳۹۰ ش، معیارهای ضد پول‌شویی و مبارزه با تروریسم مالی، مجله دانشکده حقوق تهران، ش ۱۱.
- (۳) آلن فرانس، رأس هامل، ۱۳۹۳ ش، پیشگیری رشد مدار از جرم همراه با مأخذ شناسی پیشگیری رشد مدار از جرم، ترجمه باقر شاملو و مهدی مقیمی، نشر میزان، چ ۱.
- (۴) بابایی کنگک لو، جابر، رستمی، امید، ۱۳۸۹ ش، پیشگیری از جرم پول‌شویی با نگاهی به سیاست جنایی تقنین ایران، کارگاه، ش ۱۰.
- (۵) باقرزاده، احمد، ۱۳۸۲ ش، جرایم اقتصادی و پول‌شویی، نشر وفاق، چ ۱.
- (۶) بجنوردی، سید میرزا حسین، ۱۳۷۷ ش، قواعد الفقهیه، قم، انتشارات الهادی، ج ۱.
- (۷) خواجوی، ملیحه، رضایی، ابراهیم، خدا ویسی، حسن، ۱۳۸۹ ش، برآورد پول‌های کثیف و بررسی پیامدهای آن در اقتصاد ایران رهیافت آزمون کرانه‌ها، فصلنامه اقتصاد مقداری (بررسی اقتصادی سابق)، ش ۴.
- (۸) دادگر، یدالله، رحمانی، تیمور، ۱۳۹۳ ش، مبانی و اصول علم اقتصاد، تهران، نشر موسسه بوستان کتاب، چ ۱۵.
- (۹) رهبر، فرهاد، میرزاوند، فضل‌الله، ۱۳۸۷ ش، پول‌شویی و راهکارهای مقابله با آن، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، چ ۲.
- (۱۰) زارع، علی، جمالی جعفر، ۱۳۹۰ ش، تعهد بانک‌ها به حفظ اسرار مشتریان و عملیات تبدیل دارایی‌ها به اوراق بهادار، فصلنامه راهبرد، ش ۵۸.
- (۱۱) ساکی، محمدرضا، ۱۳۸۹ ش، حقوق کیفری اقتصادی، تهران، انتشارات جنگل، چ ۱.
- (۱۲) میر محمدصادقی، حسین، ۱۳۷۷ ش، حقوق جزای بین‌الملل، تهران، نشر میزان، چ ۱.
- (۱۳) عباسی، محمدرضا، ۱۳۹۱ ش، پول‌شویی در حقوق ایران، تهران، نشر کاظمی، چ ۱.

- (۱۴) کوثری، شهریار، ۱۳۸۳ ش، مجموعه قوانین بانک‌های دولتی و خصوصی برای مشتریان (ارزی و بانکی)، تهران، انتشارات هم‌پا، چ ۱.
- (۱۵) محبتی، حسن، حکیمی، عطا، ۱۳۹۳ ش، پول‌شویی پاشنه آشیل اقتصاد، تهران، نشر آوای سبحان، چ ۱.
- (۱۶) محقق داماد، سید مصطفی، ۱۳۸۸ ش، قواعد فقه مدنی، تهران، نشر علوم اسلامی، چ ۱.
- (۱۷) محمد نسل، غلامرضا، ۱۳۸۶ ش، اصول و مبانی نظریه فرصت جرم، فصلنامه حقوق مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ش ۳.
- (۱۸) محمدی، ابوالحسن، ۱۳۸۵ ش، قواعد فقه، تهران، انتشارات دادگستر، چ ۹.
- (۱۹) مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۰ ش، القواعد الفقهیه، قم، مدرسه الامام علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام، ج ۱.
- (۲۰) ملک، عبدالرضا، وهمکاران، ۱۳۸۸ ش، پول‌شویی و راه‌های مبارزه با آن، مجله مجلس و پژوهش، ش ۵۸.

- 21) Billy steel, money laundening, www.laundryman.u-net.com.
- 22) Cox, Dennis, (2014), Handbook of Anti Money Laundering, John Wiley& Sons publication.
- 23) Giovanni Fiandaca & Costantino Visconti, (2001), Theoretical and Criminal Policy Foundations for a Model `extended' Confiscation in the Ambit of Organised Crime, Towards a European Criminal Law Against Organised Crime, Vincenzo Militello (ed.).
- 24) United Nation, (1998), Covention Against Traffic in Narcotic Drugs and Psychotrpc Sub Tamces.

